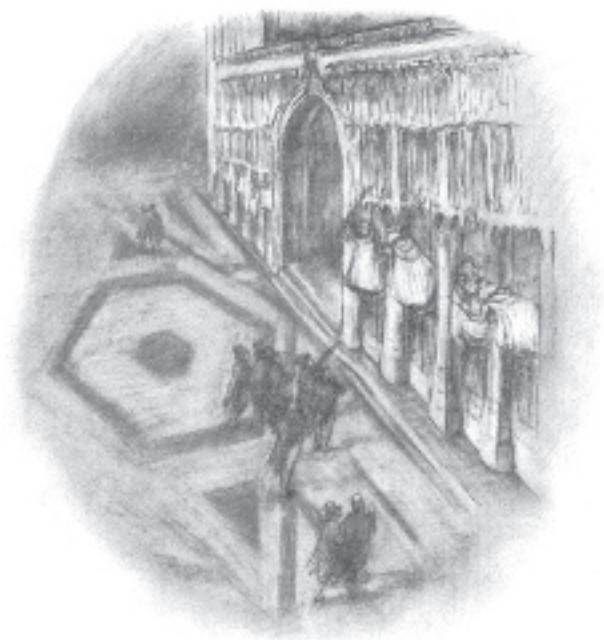

Jonathan Strange & Mr Norrell

Susanna Clarke

Jonathan Strange

&

Mr Norrell

Met een voorwoord van
V.E. Schwab

Vertaald door
Susan Swaan, Xavier Bot en Sandra van de Ven

ISBN 978-90-492-0786-1

ISBN 978-94-023-2746-5 (e-book)

NUR 334

Oorspronkelijke titel: *Jonathan Strange & Mr Norrell*

Vertaling: Susan Swaan, Xavier Bot en Sandra van de Ven

Illustraties: Portia Rosenberg

Omslagontwerp: Bloomsbury UK, Jess Stevens, bewerkt door Pinta Grafische Producties

Zetwerk: Mat-Zet bv

© Susanna Clarke, 2004

This translation of *Jonathan Strange & Mr Norrell* is published by Meulenhoff Boekerij bv by arrangement with Bloomsbury Publishing Plc.

© 2025 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Eerder verschenen bij Vassallucci Amsterdam, 2004

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en data-mining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Ter herinnering aan mijn broer,
Paul Frederick Gunn Clarke, 1961-2000

Inhoud

Voorwoord	11
Deel I: Meneer Norrell	15
1 De bibliotheek in Hurtfew	16
2 De Old Starre Inn	31
3 De stenen van York	46
4 De vrienden van de Engelse magie	58
5 Drawlight	71
6 'Magie is niet respectabel, meneer'	88
7 Waarschijnlijk een unieke kans	101
8 Een heer met pluishaar	109
9 Lady Pole	120
10 Het probleem werk voor een tovenaars te vinden	125
11 Brest	130
12 De geest van de Engelse magie spoort meneer Norrell aan Groot-Brittannië de helpende hand te bieden	137
13 De tovenaars van Threadneedle-street	149
14 Heart-break Farm	159
15 'Hoe gaat het met lady Pole?'	169
16 Lost-hope	180
17 De onverklaarbare verschijning van vijftientig gienjes	189
18 Sir Walter vraagt advies aan heren uit verscheidene beroepsgroepen	198
19 De Peep-O'Day-Boys	207
20 De ongeloofwaardige hoedenmaker	215
21 De tarot van Marseille	224
22 Staven Ridder	234

Deel II: Jonathan Strange 251

23	Shadow House	252
24	Nog een tovenaars	270
25	De opleiding van een tovenaars	282
26	Rijksappel, kroon en scepter	297
27	De vrouw van de tovenaars	311
28	De bibliotheek van de hertog van Roxburghe	328
29	In het huis van José Estoril	343
30	Het boek van Robert Findhelm	369
31	Zeventien dode Napolitanen	382
32	De koning	409
33	Plaats de maan voor mijn ogen	430
34	Aan de rand van de woestijn	442
35	De heer uit Nottinghamshire	448
36	Alle spiegels van de wereld	462
37	De Cinque Dragownes	477
38	Uit <i>The Edinburgh Review</i>	491
39	De twee tovenaars	496
40	‘Wees er maar zeker van: zo’n plek bestaat niet’	513
41	Starecross	537
42	Strange besluit een boek te schrijven	550
43	Het vreemde avontuur van meneer Hyde	562
44	Arabella	584

Deel III: John Uskglass 587

45	Proloog bij <i>The History and Practice of English Magic</i> door Jonathan Strange	588
46	‘De hemel sprak tot mij...’	594
47	‘Een zwarte knul en een blauwe gozer, wat iets zou moeten betekenen’	610
48	De gravures	627
49	Roekeloosheid en waanzin	645
50	<i>The History and Practice of English Magic</i>	652

51	Een familie die Greysteel heet	674
52	De oude vrouw uit Cannaregio	686
53	Een kleine, dode, grijze muis	694
54	Een doosje met de kleur van hartzeer	709
55	‘De tweede zal zijn dierbaarste bezit verspelen aan zijn vijand’	727
56	De Zwarte Toren	741
57	De Zwarte Brieven	757
58	Henry Woodhope komt op bezoek	763
59	Leucrocuta, de Wolf van de Avond	773
60	Storm en leugens	796
61	Boom spreekt tot steen, steen spreekt tot water	811
62	Ik kwam tot hen met een schreeuw die de stilte verbrak van het winterse woud	824
63	‘De eerste zal zijn hart begraven onder de sneeuw in een duister woud, maar het hunkeren ervan blijven voelen’	831
64	Twee versies van lady Pole	852
65	De as, de parels, de beddensprei en de kus	864
66	Jonathan Strange en meneer Norrell	875
67	De meidoorn	889
68	‘Ja’	897
69	Strangieten en Norrellieten	912

Voorwoord

We brengen onszelf mee als we een boek lezen.

Wie we zijn, wie we denken te zijn, onze persoonlijke geschiedenis, onze ervaringen, onze behoeften, onze verlangens, onze vooroordelen: we laden het allemaal op onze schouders. We dragen het met ons mee, als een rugzak, als we op reis gaan in een roman. Soms helpt het ons verder. Soms belemmert het ons, staat het ons in de weg.

Dat is het deel waar wij schrijvers nooit rekening mee kunnen houden: het feit dat elke lezer die op een boek van ons stuit zijn eigen wereld, zijn eigen geest met zich meedraagt. We weten dat de juiste lezer het wellicht op het verkeerde moment vindt. We weten dat er voor sommigen nooit een juist moment zal komen, omdat ze met een andere reis bezig zijn. Er is echter nog een categorie lezers: de weifelende.

Dat zijn degenen die het boek wel ter hand nemen, maar met enige voorzichtigheid, er bij voorbaat half van overtuigd dat ze het niet mooi zullen vinden. Hun rugzak zit vol achterdocht. Misschien houden ze niet van lange boeken, of van historische verhalen, of van voetnoten. Die lezers komen vaak bij ons in de verwachting dat hun gelijk zal worden bewezen en dat het boek niets voor hen zal blijken te zijn.

En soms wordt, tot grote vreugde van zowel de schrijver als diens publiek, hun ongelijk bewezen.

Ik was zo'n lezer.

Ik was zeventien toen ik voor het eerst *Jonathan Strange & Mr Norrell* in handen kreeg, die dikke pil met het zwarte omslag, het excentrieke lettertype en de witte vogel op de voorkant.

In die tijd gaf ik de voorkeur aan korte boeken, ervan overtuigd dat ik mijn aandacht er niet bij zou kunnen houden als een verhaal te lang was.

Ik herinner me dat ik in mijn plaatselijke boekwinkel door het boek stond te bladeren, de dicht opeenstaande letters en de blokken met voetnoten onderaan de pagina's zag, het boek dichtsloeg en het terug in de kast zette.

Ik vertrok zonder het te kopen.

De twee daaropvolgende jaren hield ik het boek van een afstandje terluiks in de gaten, nieuwsgierig en sceptisch tegelijk.

Heel eerlijk: ik kan me niet herinneren dat ik ooit heb besloten het aan te schaffen, maar op een gegeven moment, toen ik in het eerste jaar van de universiteit zat, lag het opeens op mijn bureau. Een cadeau van een familielid, denk ik. Ik weet niet meer wie. Ik herinner me ook niet meer wanneer of waarom ik eindelijk besloot het er toch maar eens op te wagen.

Dat weet ik allemaal niet meer, maar ik weet nog wel waar ik was toen ik besepte dat ik erdoor gegrepen was. Ik was bij hoofdstuk 3. Ik zat voor een lokaal de tien minuten die er nog restten tot aan mijn werkcollege te overbruggen, toen meneer Norrell de standbeelden van de kathedraal liet spreken. Het was niet alleen dat beeld (ik was gefascineerd door religieuze architectuur en beelden en probeerde me vaak de vele dingen voor te stellen waarvan de stenen ogen misschien wel getuige waren geweest); het was vooral de onzekerheid waarmee de magie was omgeven, de gedachte dat die wellicht niet zo eenvoudig en ongecompliceerd was als ik had aangenomen.

Ik las het hoofdstuk op mijn stoel uit terwijl de andere studenten het lokaal binnenliepen.

Zodra de les voorbij was, pakte ik het boek er weer bij. Daarna heb ik het niet meer weggelegd. Ergens was ik, denk ik, bang dat de betovering zou worden verbroken. Het wás ook een soort betovering die het verhaal over me had uitgesproken.

Het was niet voor het eerst dat ik helemaal in een boek opging. Tientallen keren was ik al in een fantasyverhaal verdwenen, naar een ander oord meegevoerd, maar de werelden die ik ontdekte waren óf heel anders dan de mijne, óf ze bevonden zich achter een drempel, een poort die ik eerst moest vinden en waar ik doorheen moest lopen.

Dit was anders. Dit was fantasy die naar mij toe kwam.

Ik heb wel eens iemand horen zeggen dat het bij dit soort fantasy de kunst is om het echt te laten lijken. Op het eerste gezicht een absurde bewering, aangezien het bij fantasy juist de bedoeling is dat het níét echt is,

maar als je er beter over nadenkt, zei diegene eigenlijk het volgende: fantasie is geslaagd als het een geloofwaardige voortzetting wordt van wat wij als lezers – als mensen – al begrijpen. Wat we geloven, wat we weten. En als je fantasie en realiteit met hetzelfde fijne penseel schildert, maak je het onmogelijk om de penseelstreken van elkaar te onderscheiden. Ze lopen in elkaar over, helpen een nieuw beeld te scheppen, zodat het geen van beide en toch allebei tegelijk is.

Dat is de grootse prestatie die Susanna Clarke heeft geleverd.

Niet dat ze het verhaal vertelt van een wereld waarin magie bestaat, maar dat ze ons ervan weet te overtuigen dat er magie leeft in ónze wereld. Niet als een willekeurige toevoeging aan een wereld die we al kennen, maar als een onlosmakelijk deel ervan, in het fundament gegoten, intrinsiek en onmisbaar, iets wat kan worden bestudeerd, begrepen, beheerst, en net zozeer aan regels gebonden als wiskunde of natuurkunde. Ze laat het magische met het alledaagse, het fantastische met het gewone versmelten.

Nu ik zelf auteur ben, begrijp ik pas echt wat een enorme prestatie dat is.

Toen ik bijna twintig jaar geleden met mijn rug tegen de muur voor dat klaslokaal zat, werd ik echter vooral getroffen door het idee, en kwam die vraag bij me op.

Stel dat?

Niet alleen: stel dat magie echt bestond? Maar: stel dat magie net zo wezenlijk was als elk ander element in de natuur? Stel dat het aan regels gebonden was, net als wetenschap, taal, wiskunde? Stel dat het geen kwestie was van echt versus niet echt, maar van mysterieus versus begrepen? Iets wat je kon leren?

Stel dat.

Ik ben mettertijd gaan geloven dat dat twee van de machtigste woorden zijn die er bestaan. Ze verbinden de schrijver en de lezer. Ze inspireren de een en bekeren de ander. Ze scheppen ruimte, niet voor klakkeloos geloof, maar voor iets veel slimmers.

Twijfel.

Zie je, een boek als dit verlangt niet van je dat je in een fantasie gelóóft. Nee, het plant alleen een zaadje van twijfel aan de grenzen van de werkelijkheid. En in de juiste, vruchtbare aarde zal zo'n zaadje uit zichzelf ontkiemen en groeien.

Terwijl ik las, vroeg ik me niet meer af óf magie echt bestond.

De afgelopen twintig jaar heeft dit boek – dit ongelooflijke, ambitieuze, krachtige boek – zich in de harten en geesten van vele lezers geworteld en een hele generatie schrijvers zoals ik gevormd, schrijvers die zo'n zelfde zaadje van twijfel hopen te planten, verhalen hopen te creëren die niet van je verlangen dat je kiest tussen magie en werkelijkheid, waarin het antwoord niet hoeft te zijn: het een of het ander.

Maar beide.

V.E. Schwab

Mei 2024

DEEL I

Meneer Norrell

Hij sprak bijna nooit over magie en als hij dat wel deed,
dan klonk het als een geschiedenisles, en niemand kon
het opbrengen naar hem te luisteren.

De bibliotheek in Hurtfew

najaar 1806 – januari 1807

Een aantal jaren geleden had York een genootschap van tovenaars. Iedere derde woensdag van de maand kwamen de leden bijeen om elkaar lange, saaie documenten voor te lezen over de geschiedenis van de Engelse magie.

Zij waren keurige tovenaars, wat wil zeggen dat ze met hun magie nooit iemand kwaad hadden gedaan, maar net zomin hadden ze iemand veel goeds gebracht. Eerlijk gezegd had geen van de tovenaars ooit ook maar de kleinste toverspreuk uitgesproken, door middel van magie een blaadje aan een boom doen trillen, de koers van een stofdeeltje gewijzigd of een haartje op iemands hoofd veranderd. Maar op dit kleinigheidje na, hadden ze de reputatie tot de meest wijze en magische heren van Yorkshire te behoren.

Een groot tovenaar zei eens over zijn vak dat de beoefenaars ervan ‘...hun hersenen moeten pijnigen om het kleinste beetje kennis binnen te laten, maar dat overgaan tot ruziemaken hun gemakkelijk afgaat,’¹ en de tovenaars van York hadden de waarheid daarvan al een aantal jaren bekrachtigd.

In het voorjaar van 1806 verwelkomden zij John Segundus, een nieuwe aanwinst. Tijdens de eerste bijeenkomst die hij bijwoonde, stond hij op en sprak het genootschap toe. Allereerst complimenteerde hij de heren met hun beroemde geschiedenis. Hij roemde de vele beroemde tovenaars en geschiedkundigen die vroeger tot de hogere kringen van York hadden behoord. Hij liet doorschemeren dat hij weinig aansporing nodig had gehad om naar York te komen, daar het hem bekend was dat dit genootschap

¹ Jonathan Strange, *The History and Practice of English Magic*, deel 1, hoofdstuk 2. Uitg. John Murray, Londen 1816.

bestond. Hij herinnerde zijn toehoorders eraan dat de tovenaars uit het noorden altijd al meer gerespecteerd werden dan die uit het zuiden. Hij vertelde dat hij gedurende vele jaren magie had bestudeerd en de geschiedenissen van alle grote tovenaars uit het verleden kende. Dat hij de nieuwe publicaties over het onderwerp aandachtig las en er zelfs een bescheiden bijdrage aan had geleverd, maar dat hij zich de laatste tijd afvroeg waarom de grote magische heldendaden waarover hij had gelezen tot de pagina's van zijn boek beperkt bleven en niet langer op straat gezien werden, en waarom er niet meer over werd geschreven in de nieuwsbladen. Meneer Segundus zei graag te willen weten waarom moderne tovenaars niet in staat waren de magie waarover ze hadden geschreven in praktijk te brengen. Samengevat wilde hij weten waarom er niet meer werd getoverd in Engeland.

Het was de meest clichématige vraag ter wereld. Het was de vraag die ieder kind in het koninkrijk wel een keer aan zijn gouvernante, leraar of ouder stelde. Toch vonden de geleerde leden van het genootschap van York het helemaal geen plezierige vraag, aangezien ze die net zomin konden beantwoorden als wie dan ook.

De voorzitter van het genootschap van York, dr Foxcastle, richtte zich tot John Segundus en zei dat het een slechte vraag was. 'Het suggereert dat tovenaars op een bepaalde manier een verplichting hebben magie te gebruiken, hetgeen natuurlijk onzin is. Ik kan me voorstellen dat het niet uw bedoeling is te offeren dat de taak van een botanicus inhoudt meer bloemen te bedenken? Of dat sterrenkundigen zich zouden moeten inspannen om de sterren te herordenen? Tvenaars, meneer Segundus, bestuderen de magie van het verleden. Waarom zou iemand meer verwachten?'

Een oudere man met waterige blauwe ogen en kleurloze kleding, die Hart of Hunt heette – meneer Segundus had zijn naam niet goed verstaan – merkte zwak op dat het er helemaal niet toe deed of iemand dat verwachtte of niet. Een heer kon geen magie bedrijven. Magie was iets wat straattovenaars voorwendden om kinderen van hun geld te beroven. Magie in praktiserende zin bestond bijna niet meer. Magie had geen goede reputatie. Het was de boezemvriend van ongeschoren gezichten, zigeuners, inbrekers, de regelmatige bezoeker van smoezelige kamers met smerige gele gordijnen. O nee! Een heer mocht niet toveren. Een heer kon de geschiedenis van de magie bestuderen – er bestond immers niets nobelers – maar het zelf toe-

passen was er niet bij. De oudere man keek met een soort vaderlijke blik naar meneer Segundus en zei dat hij hoopte dat meneer Segundus geen toverspreuken had uitgeprobeerd.

Meneer Segundus bloosde.

Maar de beroemde tovenaarsgrondregel hield stand. Twee tovenaars, in dit geval dr Foxcastle en meneer Hunt of Hart, konden het niet eens worden met twee anderen die het tegenovergestelde dachten. Een aantal mannen begon in te zien dat zij de mening van meneer Segundus deelden en dat geen enkele vraag in de magische wetenschap zo belangrijk was als deze. Aanvoerder onder meneer Segundus' aanhangers was een man die Honeyfoot heette, een plezierige, vriendelijke man van vijfenvijftig met een rood gezicht en grijs haar. Toen de woordenwisseling heftiger werd en dr Foxcastle steeds venijniger deed tegen meneer Segundus, richtte meneer Honeyfoot zich een paar keer tot meneer Segundus om bemoedigende opmerkingen te fluisteren. 'Let u maar niet op hen, meneer. Ik ben het helemaal met u eens,' en: 'U heeft helemaal gelijk, meneer, laat u niet door hen beïnvloeden,' en: 'U slaat de spijker op zijn kop! En zo is dat, meneer! Deze vraag was noodzakelijk, voorheen aarzelden wij steeds. Nu u er bent, gaan we grote dingen doen.'

Dat soort vriendelijke woorden misten hun doel niet bij een dankbare luisteraar als John Segundus, bij wie de schrik er goed in zat. 'Ik ben bang dat ik mezelf onmogelijk heb gemaakt,' fluisterde hij terug. 'Dat was niet mijn bedoeling. Ik had gehoopt op een positieve reactie van deze heren.'

In eerste instantie leek meneer Segundus aangeslagen, maar een bijzonder hatelijke uitval van dr Foxcastle riep een lichte verontwaardiging in hem op. 'Die meneer,' zei dr Foxcastle, meneer Segundus strak aankijkend, 'lijkt ervan overtuigd te zijn dat wij zouden moeten deelnemen in de ongelukkige bestemming van het Genootschap van de Tovenaars van Manchester!'

Meneer Segundus boog naar meneer Honeyfoot toe en zei: 'Ik had niet verwacht dat de tovenaars van Yorkshire zo obstinaat zouden zijn. Als magie geen vrienden in Yorkshire heeft, waar vinden we ze dan?'

Meneer Honeyfoots vriendelijkheid jegens meneer Segundus beperkte zich niet tot die avond. Hij nodigde meneer Segundus uit bij hem thuis in High-Petergate voor een uitgebreid diner in het gezelschap van mevrouw Honeyfoot en haar drie mooie dochters, een uitnodiging die meneer Se-

gundus, die alleenstaand was en het niet al te breed had, graag aannam. Na het diner speelde mevrouw Honeyfoot piano en zong juffrouw Jane in het Italiaans. De volgende dag zei mevrouw Honeyfoot tegen haar echtgenoot dat John Segundus een echte heer was, maar dat ze bang was dat hij er nooit profijt van zou hebben, omdat bescheiden, rustig en vriendelijk zijn niet in de mode was.

In korte tijd ontstond er een hechte band tussen de twee heren. Al snel bracht meneer Segundus twee of drie avonden per week door in het huis in High-Petergate. Eén keer was er een clubje jongeren aanwezig, wat natuurlijk uitdraaide op dansen. Het was allemaal erg leuk, maar meneer Honeyfoot en meneer Segundus glipten weg om te praten over het enige onderwerp dat hen echt interesseerde – waarom werd er niet meer getoverd in Engeland? Maar ze konden er nog zo veel over praten, vaak tot twee, drie uur 's nachts, een antwoord vonden ze niet. Wellicht was dit niet zo opmerkelijk, want allerlei tovenaars, oudheidkundigen en geleerden hadden al meer dan tweehonderd jaar dezelfde vraag gesteld.

Meneer Honeyfoot was een lange, opgewekte, glimlachende man met een hoop energie, die het altijd leuk vond iets te doen of plannen te maken, waarbij hij er zelden aan dacht te onderzoeken of het nuttig was. Bij de huidige taak had hij de grote middeleeuwse tovenaars in gedachten,² die, wanneer zij een gelijksoortig onmogelijk probleem op te lossen hadden, zich een jaar en een dag terugtrokken met slechts een of twee elfenbedienden om hen te begeleiden en die tegen het eind altijd het antwoord hadden. Meneer Honeyfoot zei tegen meneer Segundus dat ze naar zijn mening het best konden proberen deze grootse mannen te evenaren, van wie sommigen naar de meest afgelegen delen van Engeland, Schotland en Ierland waren afgereisd, waar de magie het sterkst was. Anderen hadden deze wereld helemaal verlaten en tot op de dag van vandaag wist niemand precies waar ze naartoe waren gegaan en wat ze bij aankomst hadden gedaan. Meneer Honeyfoot was niet van plan zo ver te gaan – hij wilde zeker niet ver gaan, want het was winter en de wegen waren nogal slecht. Toch was hij er sterk van overtuigd dat ze ergens naartoe moesten en met iemand moesten overleggen. Hij zei tegen meneer Segundus dat hij dacht dat zij er samen niet uit zouden komen en dat een ander inzicht van grote waarde

2 Eigenlijk Gulden Tvenaars genoemd, of tovenaars van de Gouden Eeuw.

zou kunnen zijn. Maar er deed zich noch een plaats van bestemming, noch een doel voor. Meneer Honeyfoot was wanhopig. En toen dacht hij aan de andere tovenaars.

Een paar jaar eerder hadden de leden van het genootschap van York geruchten gehoord dat er nog een tovenaars in Yorkshire was. Deze man woonde in een zeer afgelegen deel van het land, waar hij, zo werd gezegd, zijn dagen en nachten in zijn prachtige bibliotheek doorbracht met het bestuderen van zeldzame teksten. Dr Foxcastle was achter de naam van die andere tovenaars gekomen en hij wist waar hij te vinden was. Hij had hem een beleefde brief geschreven waarin hij hem uitnodigde lid te worden van het genootschap van York. De andere tovenaars had teruggeschreven dat hij zich vereerd voelde en dat het hem erg speet, maar dat hij niet kon komen vanwege de lange afstand tussen York en Hurtlefrew Abbey, de matige wegen, het werk dat hij onder geen voorwaarde mocht verwaarlozen, et cetera, et cetera.

Alle tovenaars van York hadden de brief gelezen en ze betwijfelden of iemand met zo'n klein handschrift ooit een redelijke tovenaars kon worden. Daarna, met een beetje spijt dat ze de prachtige bibliotheek nooit zouden zien, hadden ze de andere tovenaars uit hun gedachten gebannen. Maar meneer Honeyfoot zei tegen meneer Segundus dat de vraag waarom er niet meer werd getoverd in Engeland dusdanig belangrijk was, dat het niet goed zou zijn ook maar één gelegenheid voorbij te laten gaan. Wie zou het zeggen? De mening van de andere tovenaars zou de moeite waard kunnen zijn. En dus schreef hij een brief waarin hij meldde dat hij en meneer Segundus zeer vereerd zouden zijn als ze op de derde dinsdag na Kerstmis om half drie hun opwachting zouden mogen maken bij de andere tovenaars. Er kwam vrijwel onmiddellijk antwoord. Met zijn gebruikelijke goedaardigheid en kameraadschap liet meneer Honeyfoot onmiddellijk meneer Segundus halen en toonde hem de brief. De andere tovenaars schreef in zijn kleine handschrift dat hij heel blij zou zijn met de kennismaking. Dit was genoeg. Meneer Honeyfoot was bijzonder tevreden en ging meteen aan Waters, de koetsier, vertellen wanneer hij hem nodig had. Meneer Segundus bleef met de brief in zijn hand alleen achter in de kamer. Hij las: '...ik moet toegeven dat ik enigszins van mijn stuk ben gebracht door dit plotselinge eerbetoon. Het is nauwelijks voor te stellen dat de tovenaars van York, met de rijkdom van hun genootschap en het onnoemelijke profijt van elkanders wijsheid,

zich genoodzaakt zien een eenzame geleerde zoals ik te consulteren...'

De brief was enigszins sarcastisch van toon. De schrijver leek meneer Honeyfoot met ieder woord te bespotten. Meneer Segundus was blij dat meneer Honeyfoot dit niet had opgemerkt, anders was hij niet zo optimistisch naar Waters gegaan. Het was zelfs zo'n onaardige brief, dat meneer Segundus' hoogachting voor de andere tovenaars nogal was afgenomen. Nou ja, het maakt niet uit, dacht hij, ik moet gaan omdat meneer Honeyfoot het graag wil – en wat zou er nou helemaal kunnen gebeuren? We zullen hem ontmoeten en teleurgesteld zijn, en dat is het dan.

De dag van het bezoek werd voorafgegaan door stormachtig weer, en de regen had langwerpige plassen in de kale bruine velden achtergelaten. Natte daken zagen eruit als koude stenen spiegels, en meneer Honeyfoot's postkoets reed door een wereld die meer uit kille grijze lucht en minder uit solide, aangename aarde leek te bestaan dan normaal het geval was.

Al vanaf de eerste avond was meneer Segundus van plan geweest meneer Honeyfoot te vragen naar het Geleerde Genootschap van de Tovenars van Manchester, waar dr Foxcastle het over had gehad. Dus dat deed hij nu.

'Dat genootschap werd nog niet zo lang geleden opgericht,' zei meneer Honeyfoot. 'De leden waren geestelijken van het meer onbeduidende soort, gerespecteerde ex-winkeliers, apothekers, juristen, gepensioneerde molenaars die een beetje Latijn kenden, enzovoorts. Middenstanders zou je ze kunnen noemen. Ik geloof dat dr Foxcastle blij was toen het genootschap uiteenviel – hij vindt dat dat soort mensen niet het recht heeft tovenaars te worden. Maar toch moet u weten dat er een paar slimme lieden tussen zaten. Zij richtten zich, net als u, op het doen herleven van de praktische magie. Zij waren verstandige mannen die de principes van logisch denken en wetenschap wensten toe te passen op magie, zoals ze dat hadden gedaan met de scheppende kunst. Zij noemden het Rationele Wonderkunde. Toen het niet bleek te werken werden ze moedeloos. Nou ja, er valt hun niets te verwijten. Maar ze lieten zich door hun desillusie in moeilijkheden brengen. Ze kregen het idee dat er nooit magie in de wereld was geweest. Ze zeiden dat de Gulden Tovenars verraders waren, of zelf bedrogen werden. En dat de Ravenkoning een bedenkfel was van de Engelsen uit het noorden, om zich te beschermen tegen de tirannie van het zuiden. En omdat ze zelf uit het noorden kwamen, hadden ze daar enigszins begrip voor.

O, hun argumenten waren behoorlijk vindingrijk – ik ben vergeten hoe zij het bestaan van elfen verklaarden en wat hun definitie van elfen was. Ze gingen uiteen, zoals ik u vertelde, en een van hen, ik geloof dat hij Aubrey heette, was van plan alles op te schrijven en te publiceren. Maar toen het zover was, had hij het gevoel dat er een soort zwartgalligheid over hem was neergedaald en was hij niet in staat zichzelf te motiveren eraan te beginnen.’

‘Arme man,’ zei meneer Segundus. ‘Misschien ligt het aan het tijdperk. Het is niet de juiste tijd voor magie of wetenschap, of wel, meneer? Zakelieden hebben succes, net als zeelui en politici, maar tovenaars niet. Onze tijd is voorbij.’ Hij dacht even na. ‘Drie jaar geleden,’ zei hij, ‘was ik in Londen, waar ik een rondzwerfende straattovenaar tegen het lijf liep, een vreemdsoortige kerel met een rare verminking. Deze man haalde me over een behoorlijk hoog bedrag te betalen voor de onthulling van een groot geheim. Toen ik hem had betaald, vertelde hij me dat er op een dag twee tovenaars zouden komen die de magie in Engeland zouden doen herleven. Nu geloof ik absoluut niet in voorspellingen, maar de gedachte aan wat hij zei heeft mij doen besluiten de waarheid boven water te krijgen. Is dat niet vreemd?’

‘U heeft helemaal gelijk, voorspellingen zijn grote onzin,’ zei meneer Honeyfoot lachend. En toen, als door een gedachte overvallen, zei hij: ‘Wij zijn twee tovenaars. Honeyfoot en Segundus.’ Hij zei het op een manier alsof hij zich probeerde voor te stellen hoe het eruit zou zien in de nieuwsbladen en geschiedenisboeken: ‘Honeyfoot en Segundus. Dat klinkt heel goed.’

Meneer Segundus schudde zijn hoofd. ‘Die kerel wist wat mijn beroep was en het was te verwachten dat hij zou doen alsof ik een van de twee mannen was. Maar aan het eind zei hij nogal duidelijk dat ik het niet was. Eerst leek hij er niet zeker van. Er was iets met me... Ik moest mijn naam opschrijven en hij keek er lang naar.’

‘Ik vermoed dat hij kon zien dat er niet nog meer geld te halen viel,’ zei meneer Honeyfoot.

Hurtfew Abbey lag zo’n tweeëntwintig kilometer ten noordwesten van York. De antiquiteit zat hem uitsluitend in de naam. Er was wel een abdi geweest, maar dat was lang geleden. Het huidige huis was gebouwd tijdens

de regering van koningin Anne. Het was heel mooi en hoekig, en het zag er solide uit. Het stond in een fraai park, dat nu vol stond met spookachtige, natte bomen, want het was mistig geworden. Een rivier, de Hurt, stroomde door het park en een mooie, klassiek uitziende brug leidde naar de overkant.

De andere tovenaars, Norrell, stond in de vestibule om zijn gasten te ontvangen. Hij was klein, net als zijn handschrift, en verwelkomde hen in Hurtfew met zachte stem, alsof hij niet gewend was zijn gedachten hardop uit te spreken. Meneer Honeyfoot, die een beetje doof was, verstond niet wat hij zei. 'Ik word oud, meneer. Dat is een algemeen verschijnsel. Ik hoop dat u geduld met me heeft.'

Meneer Norrell leidde zijn gasten naar een prachtige salon waar een groot haardvuur brandde. Er brandden geen kaarsen. Door twee mooie ramen kwam voldoende licht, hoewel het een grijs soort licht was en allesbehalve vrolijk. Toch bleef het idee dat er ergens een tweede vuur of brandende kaarsen waren meneer Segundus bezighouden, waardoor hij zich constant in zijn stoel omdraaide en rondkeek om te zien waar ze stonden. Maar steeds was er niets te zien, behalve misschien een spiegel of een antieke klok.

Meneer Norrell zei dat hij meneer Segundus' verslag over de geschiedenis van de elfenbedienden van Martin Pale had gelezen.³ 'Een prijzenswaardig staaltje werk, meneer, maar u heeft meester Fallowthought er niet in opgenomen. Beslist een heel kleine geest, wiens nut voor de grote dr Pale te betwijfelen viel.⁴ Desondanks was uw kleine geschiedenis incompleet zonder hem.'

Even was het stil. 'Een elfengeest die Fallowthought heette, meneer?' vroeg meneer Segundus. 'Ik... dat wil... dat wil zeggen... Ik heb nog nooit van zo'n wezen gehoord, noch in deze wereld, noch in een andere.'

Meneer Norrell glimlachte voor de eerste keer, maar het was een naar binnen gekeerde glimlach. 'Natuurlijk,' zei hij, 'dat was ik vergeten. Het

3 John Segundus, *A Complete Description of Dr Pale's fairy-servants, their Names, Histories, Characters and the Services they performed for him*. Uitg. Thomas Burnham, boekverkoper, Northampton 1799.

4 Dr Martin Pale (1485-1567) was de zoon van een Warwickse leerlooier. Hij was de laatste der Gulden Tovenaars, of tovenaars van de Gouden Eeuw. Andere tovenaars volgden hem (cf. Gregory Absalom) maar hun reputatie is omstreden. Pale was ongetwijfeld de laatste Engelse tovenaars die zich aan een verbond met elfen waagde.

staat allemaal in het verslag van Holgarth en Pickle, dat over hun eigen betrekkingen met meester Fallowthought gaat, en dat u vast niet heeft gelezen. Mijn gelukwensen. Zij waren een onsmakelijk stel, meer crimineel dan magisch en hoe minder men over hen weet, des te beter.'

'Ah, meneer!' riep meneer Honeyfoot, die vermoedde dat meneer Norrell het over zijn eigen boeken had. 'Wij horen fantastische verhalen over uw bibliotheek. Alle tovenaars in Yorkshire vielen achterover van jaloezie toen ze hoorden hoeveel boeken u heeft!'

'Werkelijk?' zei meneer Norrell koel. 'U verbaast me. Ik had geen idee dat mijn zaken zo algemeen bekend waren... Ik denk dat het Thoroughgood was,' zei hij bedachtzaam, doelend op een man die in de Koffietuin in York boeken en curiositeiten verkocht. 'Childermass heeft me verschillende keren gewaarschuwd dat Thoroughgood een kletskaus is.'

Meneer Honeyfoot begreep het niet helemaal. Als hij zelf zo veel toverboeken had gehad, zou hij het geweldig hebben gevonden erover te praten, er complimenten over te krijgen en te weten dat ze bewonderd werden. En hij kon zich niet voorstellen dat meneer Norrell niet zo was. Om die reden bleef hij vriendelijk en wilde hij meneer Norrell op zijn gemak stellen, want hij ging ervan uit dat de man verlegen was. 'Mag ik vragen of wij misschien uw prachtige bibliotheek mogen zien?' vroeg hij volhardend.

Meneer Segundus was ervan overtuigd dat meneer Norrell zou weigeren, maar in plaats daarvan keek hij hen een tijdje strak aan – hij had kleine blauwe ogen en leek hen te begluren vanuit een geheime plek in zijn binnenste. Toen, bijna hoffelijk, willigde hij het verzoek van meneer Honeyfoot in. Meneer Honeyfoot was een en al dankbaarheid en verkeerde in de gelukkige overtuiging dat hij meneer Norrell net zo'n groot plezier deed als zichzelf.

Meneer Norrell ging de twee heren voor door een gang – een heel gewone gang, dacht meneer Segundus, gelambriseerd en met een vloer van goed opgepoetst eikenhout. Het rook naar bijenwas. Verder was er een trap, of misschien slechts drie of vier treden, en dan nog een gang waar het wat koeler was, met een vloer van degelijk Yorks steen: stuk voor stuk volkomen onopvallend. Tenzij de tweede gang voor de trap of treden lag. Was er eigenlijk wel een trap geweest? Meneer Segundus was een van die begaafde lieden die altijd wist in welke richting hij keek: noord, zuid, oost of west. Het was geen talent waar hij bijzonder trots op was. Voor hem was het net zo vanzelfsprekend als weten dat zijn hoofd